

Preek 21 juni 2020

Schriftlezingen: Jeremia 20:7-13, Mattheus 10:16-33

Gemeente van Jezus Christus,

Ik weet niet hoe u of jij het ervaart, maar ik voel me bij dergelijke teksten uit het evangelie toch altijd een beetje ongemakkelijk. Ze staan nogal ver van onze werkelijkheid af. Het gaat over een wereld waar alles op zwart-wit is, waarin mensen óf vrienden óf vijanden zijn, je bent voor of tegen. En bovendien lijken dergelijke teksten bijna te claimen dat je ook wel zo móet denken.

En daarbij zijn het teksten die nogal activistisch van toon zijn. Maar dat past ook wel weer bij ons. Het is ook menselijk om zelf de controle te willen hebben. En dat kun je het beste doen door te handelen, door proactief te zijn. Geloven is een werkwoord, zei iemand eens tegen mij. En dat zie je in de kerk: zoveel acties worden opgezet. Zeker in coronatijd. Om een aantrekkelijker kerk te zijn. Om meer missionair te zijn. Geloven moet je doen. Toch? Ook persoonlijk. En wat kunnen we dan actief zijn: stille tijd houden, bidden, bijbelstudies bezoeken, vasten. Misschien wel bang anders iets kwijt te raken.

Maar soms kun je in alles wat je doet voor je geloof vergeten om te geloven, vergeten om Jezus een stap voor te laten.

De werkelijkheid van de Mattheusgemeente: vervolging

We zijn aanbeland bij de tweede grote redevoering in het Mattheusevangelie. Mattheus groepeerd het verhaal van Jezus zó dat ze vijf redevoeringen vormen, zoals de Thora uit vijf boeken bestaat. Jezus spreekt de redevoering uit vlak voordat hij zijn leerlingen op missie stuurt door Galilea. Maar de redevoering zelf is gelaagd, ze weerspiegelt evenzeer de ervaring van de christengemeente aan het begin van de tweede eeuw.

Aan het begin van hoofdstuk 10 zendt Jezus zijn discipelen uit. Twaalf officiële vertegenwoordigers stuurt Jezus uit naar de twaalf stammen van Israël. In feite moeten ze doen wat ook Jezus zelf doet: het koninkrijk verkondigen en tekenen doen waarin dat zichtbaar wordt. Verder zijn de adviezen praktisch en pragmatisch: de leerlingen moeten niet voor eigen gewin gaan. Waar ze niet welkom zijn, moeten ze gewoon weer verder trekken. Ze zijn overal te gast, altijd onderweg. Dat thema zal blijven terugkeren.

Maar dan vanaf vers 16 verandert de toon, worden we meegenomen naar een werkelijkheid die wij hier niet kennen. Een werkelijkheid die we alleen kennen uit verhalen over anderen. Wellicht leest u daar wel eens iets over. In de loop van de tijd werden de vroege christelijke gemeenten onderdrukt. Eerst vooral op lokaal niveau, in het lokale dorpsrecht. Later zien we ook problemen met de Romeinse overheden. Wat maakte eigenlijk dat het christendom zo werd onderdrukt? Misschien wel omdat het christendom de maatschappelijke sociale orde doorbrak. De mensen van de weg, zoals ze werden genoemd, hadden nu eenmaal de vreemde gewoonte om grenzen te doorbreken. Grenzen tussen bevolkingsgroepen, tussen Jood en heiden; grenzen in de hiërarchie, tussen slaaf en heer. En dat was voor mensen in die tijd nogal vreemd. En vooral ook revolutionair. En daarmee was het christendom potentieel staatsgevaarlijk. Want als de keizer niet meer de zoon van de goden is, is zijn gezag in gevaar.

De woorden van de redevoering schetsen de situatie waarin de vroege gemeenten zich na het jaar 100 bevonden. Jezus te volgen betekende dat je het risico liep overgeleverd te worden aan overheden en rechters. En dat was geen rechtspraak als in onze tijd, geen gelijkberechting voor

iedereen. Bovendien ging het samen met sociale uitsluiting. Zelfs binnen families vallen mensen elkaar af en leveren elkaar uit. Terwijl de familieverbanden de hoeksteen van de samenleving toen waren. Het is hier in de tekst een automatisme: geloven in Jezus betekent tegenstand ervaren.

Ja, de gemeente doorbrak de vaste sociale orde, zoals die volgens sommigen doorliep tot in de godenwereld, die de menselijke hiërarchie rechtvaardigde. Maar wanneer de sociale orde in gevaar is blijkt ook de agressie en het geweld van haar machthebbers, van de mensen die belang hebben dat die sociale orde in stand blijft. Ik moest denken aan idealistische columns aan het begin van de coronacrisis dat we het na die crisis toch eens anders zouden gaan doen met z'n allen. Maar het lijkt er nog niet veel op. De mensen met invloed zetten alles in om de dingen te houden zoals ze zijn. Machtverhoudingen zijn taai.

De vroege kerk leed onder zware tegenstand en vervolging. Stelt u zich dat eens voor. Jezus schildert een situatie waarin zelfs door families heen de tegenstand loopt. Jullie worden gehaat door allen vanwege mijn naam, zegt Jezus. Hoe ongelooflijk ingrijpend moet dat zijn. Dat is iets anders dan onbegrip ervaren als je vertelt dat je gelooft. Dat is in gevaar zijn omdat je gelooft. Het is de ervaring van zovele gelovigen wereldwijd. En zo is het christendom een geloof van mensen onderweg, vluchtelingen. Ik las een tijdje terug het boek God is een vluchteling, u hebt het waarschijnlijk ook gelezen. En dan kom je daarvan ook onder de indruk.

Want we horen ook in deze tijd verhalen over vervolging vanwege geloof. Over christenen in Noord-Korea of Pakistan die in de gevangenis kunnen belanden vanwege hun geloof. Er zijn -ook uit onze tijd- zovele verhalen bekend van christenen die gevangen gezet worden. Mensen die door hun familie worden uitgesloten en verketterd. Mensen voor wie geloof alles kan kosten.

Als we dergelijke verhalen horen dan kunnen we ons dat niet voorstellen. En dat maakt ook deze evangelieteksten zo ingewikkeld. Want onze situatie lijkt in niets op die van vervolging. Wij leven in een situatie van absolute vrijheid, ja, de overheid ondersteunt ons zelfs financieel. Misschien kunnen we ons soms wel wat wrevelig voelen, een beetje achtergesteld, omdat in de afloop van de coronacrisis de kerk niet de eerste prioriteit was voor de overheid.

Maar leggen we het naast de situatie van werkelijke vervolging, dan moeten wij beschaamd wegstijgen. Als je deze redevoering in Mattheus leest wordt juist de gemeente gekenmerkt door altijd onderweg te zijn. De kerk staat nooit stil. De vlucht van Judea, naar Samaria, Galilea, Antiochië hoort voor de vroege kerk bij het hart van het christendom. Maar wij zijn een gevestigde kerk met een eigen gebouw. Al jarenlang op onze gerespecteerde plaats in de stad, de samenleving, gefinancierd door de overheid. Het christendom volgens Mattheus is altijd te gast, nergens de baas. Wij staan aan de andere kant van tweeduizend jaar christendom, we komen uit een tijd waarin behoorlijk recent de kerk nog grote invloed had op het overheidsbeleid.

Misschien is het daarom ook niet verkeerd dat we in de afloop van deze crisis voelen dat we niet meer de beleidsbepalende meerderheid zijn. En misschien zelfs wel goed. Dat de kerk afkickt van zijn verslaving aan macht. Ja, natuurlijk voelt het wrang. Het kan je onzeker maken over de toekomst van de kerk. Het kan voelen als een onterechte behandeling. Maar misschien was het bij voorbaat al niet goed om zoveel privilege te hebben. Dat staat namelijk zo in schril contrast met die rauwe evangelieteksten.

Maar vandaag stellen we ons de vraag: Kunnen we er misschien toch iets van leren? Wat hebben die verhalen en teksten ons te zeggen?

Niet doen maar zijn

Misschien als we de belangrijkste grondtrek van deze tekst naar boven halen. Dat is namelijk: zo meester, zo leerling. Wij ervaren geloven vaak als iets waar we zelf actief in moeten zijn. God roept ons broeders tot de daad. Dat is ook een gevaar in de kerk, dat we elkaar afrekenen op wat we doen. Maar deze tekst laat ons zien: het gaat niet om doen, het gaat om zijn.

Interessant is ook dat het in een uitzendingsrede bijna nergens gaat over de inhoud van de boodschap. Waarvan zijn de leerlingen van Jezus nu precies een getuige? Als je onze tekst leest dan zit dat erin dat ze net als Jezus zijn. Hun leven lijkt op dat van Jezus. Want ook Jezus werd overgeleverd, geïnterviewd, moest voor koningen en stadhouders verschijnen. En Jezus sprak geen woord zonder de Vader. Daar gaat het om: dat ons leven een beetje op dat van Jezus gaat lijken.

En het belangrijkste is eigenlijk: dat overkomt je. Het is als met de man die op het perron stond in de metro en hij zag hoe een andere man van de rand van het perron viel. De tram kwam al aan, was al te horen. Maar de man twijfelde geen ogenblik, sprong tussen de rails en drukte precies op tijd het lichaam van die andere man tussen de rails, zodat hij werd gered. Achteraf zei de man: dat deed ik niet zelf, ik koos er niet zelf voor, het gebeurde, het overkwam me.

Geloven heeft soms zelfs iets tegen wil en dank. Ja, natuurlijk ben je er zelf bij betrokken. Maar primair is het iets van buiten ons, net als de liefde. Net zoals we hoorden over Jeremia. U bent mij te sterk geworden zegt Jeremia. Het is een beeld dat we niet zo snel voor God zouden gebruiken misschien. Maar Jeremia kan niet anders dan het onrecht aan te klagen. Jeremia kan niet weggijken. Omdat zijn God een passie heeft voor gerechtigheid. Niet weggijken bij onrecht. Het komt er nu op aan in deze tijd dat systematisch racisme aan het licht komt.

De Geest zal spreken

Maar toch klinkt dat dan weer allemaal activistisch. Alsof we weer heel veel moeten doen. Daar kun je soms zo moe van worden. We zoeken immers rust als we in de kerk komen. En dan moet je weer aan de slag. Maar het bevrijdende van deze teksten is dat ze een hele andere nadruk leggen. Wanneer het er werkelijk op aan komt hangt het niet van ons af. Wanneer het er werkelijk op aankomt: wanneer de eerste lezers worden gemarteld en geïnterviewd, wanneer ze gevangenen zitten, zich moeten verantwoorden tegenover de Romeinse overheden. Dan spreekt de Geest door je heen, zegt Jezus. De Geest geeft wat nodig is op het juiste moment. Het is dan ook geen handleiding voor standaard kerkenwerk. Het gaat om een situatie als die ene man in de metro: dat je in een noodsituatie het juiste doet. Misschien kennen we dat allemaal wel. Dat je achteraf niet meer precies weet hoe je samen met je gezin door die moeilijke tijd heen gekomen bent. Maar dat je kreeg wat nodig was.

Nu is het wellicht onze neiging dat spreken van de Geest te lezen als iets waar we zelf niet bij betrokken zijn. Maar dat is niet het punt. Het gaat niet om een soort mystieke extase. Het gaat ook met volle inschakeling van ons verstand.

Maak je geen zorgen, zegt Jezus. Dat is het. Net zoals we ons voor het koninkrijk van God geen zorgen moeten maken over kleding, eten en drinken. Zo ook voor ons geloof. Geloven is iets ondanks jezelf, het is er ook als je zelf het soms even allemaal niet weet. Dat is geloven: op het moment dat het erop aankomt, ontvang je de moed, ontvang je de juiste woorden, ontvang je de Geest. Net zoals Dietrich Bonhoeffer nog dat prachtige gedicht schreef, terwijl hij wachtte op zijn executie: door goede machten stil en trouw omgeven.

Wij leven gelukkig in grote vrijheid. Maar ook voor ons zijn er momenten dat het erop aankomt.

Slot

Dus is geloven een werkwoord? Ja, misschien wel, maar dan wel een passief werkwoord. Zoals je bij Paulus de uitdrukking *geloof in Jezus Christus* ook kunt vertalen met het geloof *van* Jezus Christus. Zijn geloof, zijn vertrouwen in ons. Zijn betrouwbaarheid voor ons.

Zo mogen we komende tijd met elkaar ons kerkzijn voortzetten post corona: met een zekere bezonnenheid. Vol vertrouwen en waakzaamheid, in verzet tegen de sociale orde die alleen de machthebbers ten goede komt, in overgave aan God. Zoals Jezus zegt: listig als slangen en oprecht als duiven.

Amen.